

te handhaven, maar scheen tegen den aanval niet bestand. In dien tijd was het, dat Kant opstond en voor de zedewet een anderen, vasten grondslag zocht in het wezen der menschelijke natuur. Daartoe wees hij eerst aan de wetenschap hare grenzen aan; want, om voor het geloof plaats te verkrijgen, moest hij vooraf een groot gebied aan het weten ontnemen. Welnu, het verstand is, naar Kant's meening aan de empirische werkelijkheid gebonden en kan boven haar niet uitkomen, het weet niets van onzienlijke en eeuwige dingen, het kan geen zekerheid bekomen aangaande God, ziel en onsterfelijkheid; als een mensch niets had dan verstand, zou hij van al deze dingen niets weten. Maar nu heeft hij ook nog eene practische rede, een hart en geweten, en hierin voelt hij zich gebonden aan eene absolute wet, aan een ideale norma. Deze zedelijke gebondenheid is gegrond in de menschelijke natuur: zij is een apriori, dat niet uit ervaring kan afgeleid worden. Van dit gegeven gaat Kant uit; de absolute geldigheid van den plicht wordt hem grondslag van moraal, theologie en religie. Philosophie, van de erve der wetenschap gebannen, krijgt tot taak het onderzoek van den noodwendige, algemeen-geldende waardebepalingen ¹⁾).

Door alzoo terugtegaan tot de absolute, onvoorwaardelijke geldigheid van den plicht, heeft Kant in zijn tijd aan de moraal uitnemende diensten bewezen. Ook lijdt het geen twijfel, dat Kant bezielde was door het ernstig streven, om de ideale normen in hunne verhevenheid boven menschelijk goedvinden en eigenbelang hoog te houden. Maar het is toch

1) *Windelband*,! *Präludiën*. 2te. Aufl. Tübingen Mohr 1903, blz. 1—57, 119—154. Id. *Immanuel Kant und seine Weltanschauung*. Heidelberg Winter 1904. *Dr. H. Vischer*, *Religie en Zedelijk Leven*. Utrecht 1904. bl. 18 v.